

## СТРАТЕГІЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

*Розглянено основні причини та проблеми залучення іноземних інвестицій і фактори, що сприяють активізації потенційних інвесторів, пропонуються рекомендації з удосконалення політики залучення іноземних інвестицій з чіткою постановкою мети та механізму реалізації поставлених цілей.*

**Ключові слова:** іноземні інвестиції, іноземний капітал, інвестиційний клімат, іноземне інвестування, інвестиційний режим.

Питання залучення інвестицій стало останніми роками одним з основних завдань держави, а в часи економічної кризи найбільш актуальним для економіки України. Держава не в змозі забезпечити тепер надходження обсягу коштів, необхідного для зростання валового внутрішнього продукту. Інвестиційний потенціал вітчизняного приватного сектора ще дуже низький для здійснення великих інвестиційних проектів. Це стосується як українських банків, так і інших фінансових організацій. На сьогодні більшість з них згідна фінансувати короткострокові проекти, вартість яких відносно низька. Реально ж більшість українських підприємств потребують докорінної реконструкції та переобладнання. Вартість таких інвестиційних проектів сягатиме десятків і сотень мільйонів доларів.

Інвестиційний процес залежить від стабільності в багатьох вимірах: стабільності політичної, стабільності законодавства, стабільності економічної, стабільності інвестиційної політики держави.

Процес політичної трансформації суспільства знайшов свій логічний розвиток у прийнятті нової Конституції України, яка законодавчо закріпила нові орієнтири розвитку України. Прийнято низку законів, які регламентують основні аспекти суспільного життя. Було введено національну валюту України - гривню. Значні кроки зроблені Урядом у напрямі приборкання інфляції, лібералізації цін, впровадження режиму вільної торгівлі. Прийнято Закон України "Про режим іноземного інвестування" [1], яким чітко визначились гарантії держави порядок здійснення та реєстрації інвестицій. Створено систему незалежних реєстраторів, яка забезпечить впевненість інвестора у цивілізованих підходах до реєстрації прав власності. Розпочато формування інфраструктури обслуговування інвесторів. Проте сьогодні ще остаточно не вирішено, якою буде податкова політика держави, на що можуть розраховувати інвестори, які бажають увійти до українського ринку. Вони повинні мати впевненість, що нові підходи не погіршать

економічного стану об'єкта їх інвестицій. Тому тепер важливо надати їм відповідні гарантії. Не обов'язково нові закони ввести в дію вже сьогодні, проте ключові позиції вже повинні бути офіційно задекларовані. Зауважимо, що процес внесення інвестицій повинен мати певний пільговий режим. Непоодинокі випадки, коли грошові кошти, які перераховуються інвесторами на розвиток підприємств, оподатковуються за звичайною ставкою податку на прибуток [6, с. 241].

Іноземні інвестори відчувають деяку невпевненість і з причини постійних змін підходу держави до процесу залучення інвестицій. Прийняття Верховною Радою України рішення щодо скасування пільг для спільних підприємств, які могли користуватися ними ще щонайменше декілька років, такої впевненості не дало. А в умовах кризи потенційні інвестори шукають країни з найменшими ставками оподаткування для вигіднішого вкладення своїх заощаджень. Зрозуміло, що бажано залучити до державного бюджету України додаткові кошти від оподаткування таких підприємств, що такі пільги ставлять у дещо нерівні умови господарювання іноземних і вітчизняних підприємств. Проте про це потрібно розмірковувати під час створення законодавчих актів, а не після їх введення в дію. Фірми, які прийняли рішення про вхід в Україну, базуючись на розрахунках, які були зроблені на основі діючого законодавства, сподіваються, що вже нічого не буде заважати розвитку їх бізнесу. До того ж вони отримали і державні гарантії. Тепер прийняття законів, які суттєво погіршують стан інвесторів, підтверджує сумну репутацію України, як країни з одним з найвищих рівнів ризику для інвесторів. Тому доведеться докласти ще багато зусиль для кардинальної зміни ситуації на ліпше, в тому числі і постійно удосконалюючи приватизаційні процеси, як один з найважливіших напрямків залучення інвестицій.

Залучення інвестицій може здійснюватись різними способами, залежно від відносин між інвестором і об'єктом приватизації, загальним економічним середовищем. Головні способи - це

створення спільних підприємств, додаткова емісія акцій, залучення коштів міжнародних фінансових організацій та проведення конкурсів, які б передбачали зобов'язання щодо розвитку підприємств.

Спосіб залучення іноземного інвестора за допомогою створення спільних підприємств, найпоширеніший на початку економічних реформ, не втратив своєї актуальності. Він дає змогу, налагоджувати роботу підприємств як після приватизації, так і до неї. Це не означає, що таке підприємство буде вилучене з процесу приватизації. Буде приватизована частка, що належить державі у майні спільного підприємства. Враховуючи, що таке підприємство завдяки участі іноземного інвестора вже пройде попередню реструктуризацію, зиск держави може бути навіть більшим, ніж при традиційному продажу.

Досить приваблива перспектива залучення додаткових коштів за допомогою вторинної емісії акцій. Щоправда, це може стосуватися лише стабільно працюючих виробництв. Такі підприємства можуть емітувати свої цінні папери для поповнення обсягу власних обігових коштів. Такий спосіб залучення інвестицій ще не досить поширений в Україні. Проблема додаткових емісій полягає в тому, щоб чітко визначити обсяг емісії, необхідний для розвитку підприємства і, водночас достатній для того, щоб не втратити контроль за підприємством. Досвід такої роботи відсутній в українських підприємств. Проте вже існує багато фінансових установ і консалтингових фірм, які

консолідували провідних спеціалістів в цій галузі та можуть дати необхідну допомогу.

Активно почали працювати на українському ринку міжнародні фінансові установи. Програми надання кредитів українським підприємствам здійснюють Європейський Банк Реконструкції та Розвитку (ЄБРР), Міжнародна Фінансова Корпорація (МФК), Фонд сприяння розвитку підприємництва в нових незалежних державах та деякі інші. Вони постійно розширюють сферу своєї діяльності. Такі фінансові установи надають кредити на умовах, вигідніших, ніж в українських банках [7].

Розглядаючи засоби сприяння залученню іноземного капіталу в економіку України, в першу чергу необхідно звернути увагу на те, що у держави є різні важелі для того, щоб сприяти залученню іноземного капіталу (рис. 1.)

Один з них - надання податкових пільг. Введення системи податкових і митних пільг, до яких входять "податкові канікули", зниження ставок оподаткування у разі реінвестування отриманого прибутку чи інвестування у визначені регіони та галузі економіки України, захист від подвійного оподаткування, а також звільнення від митних зборів на імпорт новітніх машин і обладнання, технологій, ноу-хау значно поліпшило б інвестиційний клімат держави. Спеціальні економічні зони передбачають ще розвиненішу систему податкових і митних пільг, спрощення адміністративних процедур (рис. 2).

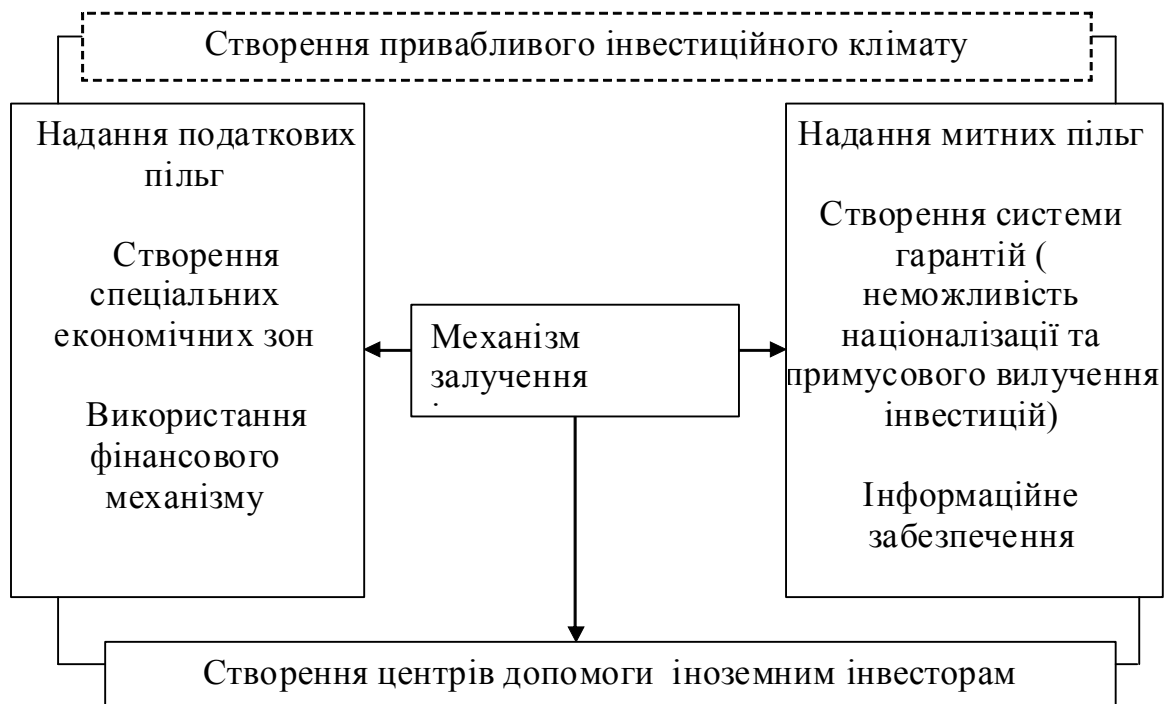


Рис. 1 Механізм залучення іноземного капіталу

Ця система пільг передбачає зміцнення позицій національної валюти, її конвертованість; можливість для підприємств, створених за участю іноземних інвесторів, без труднощів конвертувати отримані доходи; користування банківською системою країни; надання державних кредитів для інвестиційних проектів у пріоритетні

сфери. Інформаційне забезпечення та центри допомоги іноземним бізнесменам мають інформувати інвесторів про різні проекти й умови їх здійснення за кордоном, систему оподаткування, адміністративно-правові процедури господарської діяльності та ін.



Рис. 2. Система гарантій щодо захисту прав іноземних інвесторів

Підприємці США вважають, що інвестиції у країни з високим рівнем політичних, географічних, валютних, фінансових, інвестиційних та інфляційних ризиків повинні мати мінімальну норму прибутку щонайменше 25%. А в Україні вона, за нашими розрахунками, майже вдвічі нижча, ще й за великого терміну окупності капіталу. Згідно із західними оцінками, норма прибутку на капітал, вкладений, наприклад, у будівництво заводу, у Західній Європі становить 38,6%, строк окупності - 6 років, а в Україні ці показники дорівнюють відповідно 21% і 11 рокам.

Крім того, існує ряд інших негативних моментів: насамперед це бюрократичні засади та легітимна невизначеність у процесі приватизації; відсутність реальної приватизації та закону про приватизацію землі; обіг на внутрішньому ринку грошових одиниць західних країн; відсутність правового забезпечення кредитування, страхування, валютного обігу; обмеженість каналів репатріації прибутку (в основному через вивезення продукції видобувних та сировинних

галузей, що має попит на світових ринках).

В Україні розроблено законодавство про іноземні інвестиції, до якого входять понад 100 різних правових і нормативних документів (законів, постанов, указів, положень, інструкцій та ін. Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої діяльності. Зазначається, що для інвестиційних проектів із залученими іноземними інвестиціями, які реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери та територій, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності [3, с. 35-40].

Як свідчить досвід інших країн, до формування системи регулювання міжнародної спільної підприємницької діяльності на національному рівні застосовуються два підходи; перший - прийняття єдиного акта, який регулює допуск іноземного капіталу в економіку країни; другий - регулювання різних аспектів іноземної інвестиційної та

підприємницької діяльності сукупністю правових актів.

Підбір одного з цих підходів зумовлюється позицією, яку та чи інша країна займає на світовому ринку капіталів. Якщо країна є активним експортером капіталу, то, як правило, використовується другий підхід формування законодавчої бази щодо участі іноземних інвесторів у національному господарстві. Країни, які переважно імпортують капітал, прагнуть прийняти єдиний законодавчий акт щодо міжнародної підприємницької діяльності.

Нині Україна, безумовно, є державою, яка залучає іноземний капітал на свою територію і, виходячи з тенденцій, що склалися, можна дійти висновку, що вона залишиться такою ще досить тривалий час. Тому недоліком Закону України "Про режим іноземного інвестування" є перехрещення двох названих підходів до формування правової бази. Більшість статей цього Закону містять формулювання "згідно з чинним законодавством" без конкретних посилань.

У зазначеному Законі відсутні будь-які конкретні положення щодо найважливіших об'єктів регулювання, пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери й територій, що заплутує розв'язання проблем пільгового режиму інвестування, а також положення про кваліфікаційний мінімум іноземної інвестиції які, на наш погляд, були б необхідні для системи іноземного інвестування, У статті 1 розділу 1 Закону визначається тільки частка іноземної інвестиції у статутному фонді підприємства з іноземними інвестиціями (щонайменше 10%).

Порядок переказу (трансферту) прибутків, доходів та інших коштів, одержаних унаслідок здійснення іноземних інвестицій, визначається тільки Національним банком України, а відповідного законодавчого акта, що прийнятий Верховною Радою України, не існує. Це ще один недолік існуючої в Україні законодавчої бази іноземного інвестування.

Законодавча база процесу іноземного інвестування повинна охоплювати всі сторони цієї багатогранної діяльності. На сучасному етапі в Україні законодавчо не визначено процеси іноземного кредитування, створення кредитних співтовариств, концесій, надання прав власності на землю; не опрацьовано також механізми Державного страхування іноземних інвестицій, створення страхових фондів. І хоча тепер здійснюються певні заходи щодо створення автоматизованої інформаційної системи оперативного пошуку іноземних інвесторів, усе це перебуває в зародковому стані [2, с.141].

Виходом із цього становища є обґрунтування раціональної інвестиційної політики, в якій чільне

місце посядуть система державного регулювання й реформування структури власності на основі приватизації та концепція технічного переустаткування промислового виробництва із залученням коштів іноземних інвесторів, забезпечення стабільності економічної ситуації та цілеспрямовану політику держави на подолання економічної кризи. Така концепція забезпечить підвищення інвестиційної активності, але за наявності ряду таких економічних передумов:

1) залучення іноземних інвестицій з урахуванням цілей та завдань структурної трансформації промислового комплексу, цільових програм міжгалузевого розвитку, конверсії, насамперед регіонів як найбільше потерпіли від фінансової кризи в Україні;

2) збільшення обсягів інвестиційних ресурсів, які формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі;

3) ефективного використання інвестицій;

4) обґрунтування добору пріоритетних секторів матеріального виробництва, які визначають конкурентні позиції країни на світових ринках;

5) створення динамічного експортного потенціалу, який може швидко адаптуватися до кон'юнктури зовнішнього ринкового середовища;

6) розвитку внутрішньої та зовнішньої продукції виробничо-технічного призначення.

Реальна наявність зазначених економічних передумов підвищення інвестиційної активності має стати достатньою основою для обґрунтованого визначення цілей залучення іноземних інвестицій у різні сфери вітчизняної економіки. Тим даний фактор буде сприяти виходу України з стану стагнації, після значного спаду економіки.

Основними цілями повинні бути такі:

1) структурна перебудова промислового комплексу;

2) сприяння досягненню сучасного технічного рівня розвитку на основі нових технологій;

3) розвиток ресурсозберігаючих, наукомістких та екологічно чистих технологій;

4) збільшення обсягів експортного потенціалу України;

5) подолання залежності економіки країни від імпорту;

6) створення виробництв із використанням місцевих природних ресурсів;

7) сприяння розвитку приватного сектора.

Досягти зазначених цілей можна за умови розробки й реалізації вітчизняної стратегії залучення іноземного капіталу. Особливо нагальним і виваженим має бути розв'язання проблеми залучення іноземних інвестицій у період важкої економічної кризи в Україні. При цьому

дуже важливо зацікавити зарубіжних партнерів, знайти баланс наших та їхніх інтересів, реалізувати проекти, які економічно вигідні вітчизняним і іноземним партнерам.

Організаційною формою забезпечення процесу реалізації технологічно передових інвестиційних проектів має стати створення фінансово-промислових груп, акціонерних товариств. Ряд країн має інтегровані об'єднання (союзи), мета яких, з одного боку, - стимулювати збільшення обсягів виробництва національних товаровиробників, розвиток внутрішньої торгівлі, експорту, а з іншого - здійснювати протекціоністську політику щодо інших країн. Саме наявність об'єднань іноземного та українського капіталу сприяли залученню іноземних інвестицій у період кризи.

Державна стратегія залучення іноземних інвестицій має спиратися на класифікацію галузей промисловості залежно від наявності потенційних джерел фінансування. Таких груп галузей (виробництв) можна виокремити кілька:

1) галузі, розвиток яких забезпечується централізованими державними капіталовкладеннями;

2) виробничі об'єкти переважно приватного капіталу;

3) галузі (виробництва), які на даному етапі потребують кредитних субсидій;

4) пріоритетні галузі для залучення та використання іноземних інвестицій;

5) виробництва, участь іноземних інвесторів у фінансуванні яких має певні обмеження;

6) галузі (виробництва), що є закритими для іноземного інвестування через мотиви національної безпеки, збереження національного багатства.

Україні підходить класична схема сучасного індустріального розвитку країни, яка складається з трьох етапів:

перший - створення імпортозамінюючих виробництв;

другий - формування конкурентоспроможного експортного потенціалу;

третій - розвиток наукомістких галузей.

Така схема подальшого розвитку індустрії потребує органічного поєднання іноземного капіталу з національними ресурсами, обґрунтування та селекції сфер інвестування, експертної оцінки щорічної потреби в іноземних інвестиціях, визначення потенційної місткості українського ринку для іноземних інвесторів.

Практика показала, що за минулий період, коли використовувалися традиційні підходи до інвестування, іноземний капітал не справляв істотного впливу на ефективність функціонування промислового комплексу, його структурну

перебудову, упровадження прогресивних технологій і технічне оновлення виробництва. Очевидно, нам необхідно знайти економічний механізм, який дав би змогу збалансувати норму прибутку, рівень ризику, стимули та гарантії для залучення іноземних інвестицій у процес приватизації й розвитку експортного потенціалу, забезпечив би бажаний кінцевий результат інвестування, тобто помітний внесок у розвиток економіки та поліпшення її стану, вихід з фінансової кризи, підвищення ефективності її функціонування, упровадження сучасних технологій і методів управління.

З огляду на викладене дуже важливо добрати пріоритети в інвестиційному процесі, які б забезпечили найвищий рівень його ефективності. Це об'єктивно зумовлює необхідність здійснення таких заходів:

1. звуження напрямків інвестування та впровадження проектів з урахуванням існуючого інноваційного потенціалу;

2. включення в інвестиційний процес як державних, так і приватних ресурсів;

3. залучення іноземних партнерів до впровадження інвестиційних проектів, пов'язаних з використанням інноваційного та промислового потенціалу;

4. створення нових організаційних форм інтеграції фінансового та промислового капіталу;

5. розробки та впровадження регіональних програм інвестування.

При цьому іноземні кредити під державні гарантії необхідно спрямовувати насамперед у пріоритетні сфери на фінансування інвестиційних проектів, що забезпечують розвиток експортного потенціалу, і галузі, у яких строки окупності виробничих інвестицій порівняно малі [4, с.50-58].

Даний механізм залучення іноземних інвестицій спрямований на створення сприятливого інвестиційного клімату та підвищення інвестиційної активності. Стрижнем такого механізму є економіко-організаційний блок, який базується на обґрунтованій концептуальній основі та стратегії залучення іноземних інвестицій, системі пільг в оподаткуванні, визначенні пріоритетних напрямків використання іноземних інвестицій, розширенні можливостей участі іноземних інвесторів у процесі приватизації та створенні спільних підприємств.

Отже, для залучення іноземних інвестицій в економіку країни необхідно ввести в дію систему стимулювання іноземних інвесторів.

Важливо ввести систему пільгового оподаткування залежно від обсягу та терміну дії іноземної інвестиції, оскільки діюча система враховує це недостатньо. Розробити й упровадити систему стимулювання іноземних інвесторів у

промисловій сфері залежно від пріоритетності об'єкта інвестування, обсягу інвестиції й терміну її дії.

За умови дострокового відчуження інвестицій проти встановлених законодавством термінів підприємства з іноземними інвестиціями, що діють у пріоритетних галузях народного господарства України, мають сплачувати податок на прибуток за весь період інвестування в розмірі 50 відсотків встановлених законодавством, а в інших галузях - у повному обсязі.

Мають бути вжиті організаційні заходи в напрямку створення єдиної цілісної системи державного управління інвестиційними процесами, яка включала б відповідні структури для роботи з іноземними інвестиціями, механізми реалізації державної політики залучення капіталу, координації діяльності з міжнародними організаціями, проведення експертиз найважливіших проектів та їх конкурсний відбір. Такою структурою може бути спеціалізована державна компанія України з іноземних інвестицій.

У Постанові Верховної Ради України "Про порядок уведення в дію Закону України "Про режим іноземного інвестування" ставиться питання щодо створення національного агентства сприяння іноземним інвестиціям в Україні. У структурі такої системи доцільно створити інформаційно-аналітичний банк даних з питань іноземного інвестування, який містить інформацію про підприємства та проекти, що потребують інвестицій, про інвесторів, спонсорів, виконавців проектів і проведення міжнародних тендерів. Необхідно розробити систему страхування та створити Національну акціонерну страхову компанію, сприяти діяльності інвестиційних компаній і фондів, трастових і холдингових компаній, аудиторських і консалтингових фірм, фондових бірж, лізингових компаній з організації лізингу сучасного устаткування та інших об'єктів раціональної інфраструктури. Це дасть змогу сформулювати в Україні ринок інвестиційних проектів [1].

Функціонування економіко-організаційного блоку механізму залучення інвестицій можливе лише в сукупності з ефективним механізмом державних гарантій та системою законодавчого, нормативного, інформаційного забезпечення іноземних інвестицій, організації системи страхування та перестрахування іноземних інвестицій, сприяння розвитку банківсько-кредитної системи.

Створення ефективної системи залучення іноземних інвестицій потребує насамперед формування якісної законодавчої бази. Наявність суперечностей і невизначеності ряду важливих питань законодавства зумовлює необхідність

внесення змін до Закону України "Про власність" і "Земельного кодексу України" стосовно визначення майнових прав іноземних інвесторів. Потрібні уточнення на державно-правовому рівні ряду питань про концесії (визначення можливостей отримання прибутку іноземними інвесторами від розвідування, розробки, видобування й експлуатації природних ресурсів). Потребує ретельнішого обґрунтування система валютного регулювання.

#### Список літератури:

1. Закон України "Про режим іноземного інвестування" № 94/96-ВР від 19.03.96.
2. Карпінський Б.А. Інвестиційний клімат в Україні / Б.А. Карпінський // Фінанси України. - 2001. - №7. - С.139 - 148.
3. Оспищев В., Антоненко Т., Пруненко Д., Лук'яненко В., Уткін О., Жиликова О. Фактори, що впливають на іноземні інвестиції / В. Оспищев, Т. Антоненко, Д. Пруненко, В. Лук'яненко, О. Уткіна // Економіка України. - 2002. - № 4. - с.35-40.
4. Папп В.В. Вдосконалення інвестиційної політики в країні та її вплив на розвиток інвестиційного процесу в регіоні / В.В. Папп // Регіональна економіка. - 2006. - № 2. - С. 50-58.
5. Пехник Андрій Володимирович. Іноземні інвестиції в економіку України: [навчальний посібник] / А.В. Пехник / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин. - К.: Знання, 2007. - 335с
6. Румянцева А. П. Міжнародна економіка: [навчальний посібник] / А.П. Румянцева. - К.:Знання, 2004. - 449 с.
7. Юлія Загоруйко. Прогнози попри все... Іноземні інвестори не втрачають оптимізму відносно України / Ю. Загоруйко // Дзеркало тижня. - 30 грудня - 5 січня 2007. - №50 (629).

**Аннотація**

*Наталія Саинчук*

**СТРАТЕГИЯ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ  
В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ**

*Рассмотрены основные причины и проблемы привлечения иностранных инвестиций и факторы, которые благоприятствуют активизации потенциальных инвесторов, предлагаются рекомендации по усовершенствованию политики привлечения иностранных инвестиций с конкретной постановкой цели и механизма ее реализации.*

**Ключевые слова:** *иностранные инвестиции, иностранный капитал, инвестиционный климат, иностранное инвестирование, инвестиционные режим.*

**Summary**

*Nataliy Sainchuk*

**STRATEGY OF FOREIGN INVESTMENTS INVOLVEMENT IN UKRAINIAN  
ECONOMY**

*In this paper main problems of foreign investments involvement and factors that help to activate potential investors are considered, recommendations for foreign investments involvement policy improvement with clear goal setting and scheme of goals realization are proposed.*

**Keywords:** *foreign investments, foreign capital, investment climate, investment regime.*